

MOHAY TAMÁS

CSODATÖRTÉNETEK
CSÍKSOMLYÓN. MAGYAR NYELVŰ
ELBESZÉLÉSEK LOSTEINER
LEONÁRD KÉZIRATOS
CRONOLOGIAJÁBAN

Losteiner Leonárd erdélyi ferences szerzetes életműve azokhoz a hegyekhez hasonlít, melyek a síkvidéken vagy medencében élő embereket távolról hívogatják szakadékos csúcsaikkal; ezek némelyike még nyár elején is féhéren csillog a hótól, ám azt a havat kézbe venni csak fáradtságos kapaszkodás után lehet – ahhoz pedig idő, erő kell, ami csak a hétköznapokból kiszakadva adatik meg némelykor.¹

2014-ben volt 270 éve, hogy Loseiner Leonárd Kolozsvárt megszületett 1744-ben. 82 évet élt, és szinte mind a mai napig úgy tudtuk, hogy csak latinul írta összefoglaló műveit a csíksomlyói ferences kolostor és az erdélyi stefanita rendtartomány történetéről. Életében semmi sem jelent meg tőle nyomtatásban, csak halálát követően kezdték használni és idézni monumentális kézíratait. A Mária Terézia korabeli Erdélyben nőtt fel, tizenhét évesen lett ferences Medgyesen; húsz évesen teológus növendék volt Eszterelkenen, huszonnégy évesen pappá szentelték. Csaknem húsz évig tanított egyházmegyei, szentírástudományi, egyháztörténeti a kolozsvári Studium Generale-n, a ferencesek teológiai főiskoláján. Széken, Medgyesen és Mikházán betöltött házfőnöki beosztások után csaknem hatvan éves volt, amikor 1802-ben utolsó állomáshelyére, Csíksomlyóra került, ahol még huszonnégy évig dolgozott, írt, szervezett. Úgy tartják, élete vége felé elvesztette látását. Az ő idejében bontották le a középkori somlyói templomot és kezdték

1 Írásomat Pozsony Ferencnek ajánlom, aki sosem riadt vissza fáradtságos kapaszkodásoktól sem szakadékos hegycsúcsokra, sem más szellemi irányokba, és aki mindig megtalálta azokat a rejtett kincseket, amelyeket újra meg újra felszínre kell hozni.

el építeni az újat (Muckenhaupt 2009: 24–25, Márk 2014: 139).² A tudós barát szolgáló, rejtett életet élt abban a „békebeli” Erdélyben, amely akkoriban egyre inkább a világ félreeső zugának számított. Miközben Európa-szerzte trónok inogtak, itt mindvégig a Habsburgok uralkodtak. Miközben birodalmak feszültek egymásnak és Napóleon végigdúlta Európát, ő egész életében nem látott hadakat. Nem járt külföldön, és, noha felelős beosztásokban dolgozott, nem lett tartományfőnök. Mégis teljes áttekintése volt a világról és a történelemlérmről, amiről 1790-ig tartó csaknem háromszáz oldalas, táblázatos formába öntött világtörténeti tanúskodik (Losteiner 1790). Művei sok száz oldalasak és sok száz évet fognak át: úgy látszik, a színtézisekhez, a nagy formákhoz vonzódott. Egyetlen ismert magyar nyelvű kézírata Csíksomlyóról kiadásra vár (Mohay 2009: 68).

A „világ” szemével nézve Losteiner életének és működésének nem voltak látványos eredményei. Saját rendjén kívül jórészt elfelejtődött; Szinnyei József *A magyar írók élete és munkái*-ban nem említ róla életrajzi adatot (Szinnyei 1900: „Lostainer”), a nagy lexikonok (*Pallas, Révai*) éppúgy nem tartalmazzák a nevét, ahogy a három kötetes magyarországi *Erdély története* sem vesz róla tudomást (Köpeczi 1986). Száz évvel halála után Boros Fortunát tette fel a kérdést, mindhiába: „miért nem akadtak nemeslelkű pártfogók is, akik vagy az egyiket vagy a másikat (ti. nagy művei kézíratait) nyomda alá vitték volna?” (Boros 1927: 10.) Tudásának egy része beépült mások későbbi munkáiba, a java része pedig alighanem idejéért elment, történetírói módszereit a későbbi korok nem igazolták. A magyar nyelvű tudományosság kibontakozása idején a régi latin fölíráásokat egyre kevesebben értették, értékelték, azok egyre kevesebbet értek. Mégis: egymás követő érdeklődő nemzedékek újra meg újra rábukkantak Losteiner írásaira, és újra meg újra gazdag forrást láttak bennük. A 19. században tőle merített mások mellett Benkő Károly, Kőváry László, Nagy Imre, Orbán Balázs, aki tucatnyi helyen idézte. Sokan felhasználták, némelyek tovább is írták, olykor kétségbe vonták, megint mások kivonatolták, egyik-másik kötetből részleteket fordítottak (Tima 1903; Boros 1927, 1994; György 1930; Endes 1938, 1942, 1943; Lestyán 1996; Sávai 1997; Benedek 2000). Manapság a legfőbb nehézség Losteiner elbeszéléseinek és adatainak megbízhatóságával kapcsolatban az, hogy a forrásai rendkívül bizonytalanok és nehezen ellenőrizhetők. A rend levéltárának kezelőjeként ugyan ő még számos olyan dokumentumot láthatott és használhatott fel, melyek azóta elpusztultak vagy eltűntek a szemünk elől; ugyanakkor csaknem biztos az is, hogy egyet s mását kikerekített, olykor hozzáköltött, némelykor olyasmire is hivatkozott, amit rajta kívül senki sem látott s kérdéses, hogy egyáltalán létezett-e. Forráshasználata messze távol volt a későbbi szakmai elvárásoktól, módszerektől, egy korábbi történetírói paradigma képviselője.³

Losteiner Leonárd egyik első, 1777-ben befejezett nagy munkájában, a *Cronológiában* (1777)⁴ olvasható a csíksomlyói templom, a kolostor és környéke története az alapítástól 1777-ig, és itt találjuk meg a kolostor és templom helyszínrajzát, a később lebontott középkori templom részletes leírását is (Muckenhaupt 1999: 7–9. kép; Veöreös 2005, 2006; Szócs 2010). Itt találunk számos olyan történetet, melyek később beépültek a Csíksomlyóval kap-

2 Losteiner életéről és munkásságáról még nem jelent meg feldolgozás. A hivatkozott szerzők Benedek Fidél Csíksomlyón őrzött, jelzet és terjedelem megadása nélküli kéziratát használták. Ő úgy tudja, hogy anyakönyvi bejegyzés szerint Losteiner eredeti neve Halász János volt (Benedek 2000: 344).

3 Saját tévedése keveredett a felületes fordításból és hozzáköltésből adódó tévedésekkel az 1764 Vízkeresztjén Madéfalván történt vérengzéssel kapcsolatban (Pál-Antal 2014).

4 A kéziratot 1998-ban és 2008-ban tanulmányozhattam. Megjegyzem, hogy a szerző a cím első szavát, a *Cronológiát* (helytelenül) h nélkül írta, amit később némelyek helyesbítettek, ezért terjedt el kétféle címleírás.

csolatos köztudatba. Ilyen volt a pütkösi búcsú eredetét magyarázó hargitai csata története (Mohay 2000, 2009: 106–133), és ilyenek voltak a somlyói kegyszobor közbenjárásának tulajdonított csodák történetei is. Kevésbé ismert, hogy a 986 oldalas latin nyelvű kötetben néhány oldalnyi szöveg magyarul olvasható (Mohay 2009: 67).⁵ Rejtett kincs egy rejtőző életműben: az első csodatörténetek magyarul Csíksomlyóról. Álljanak itt a szövegek.⁶

729. *Én, Abafi Ilona* nemes személy, tudván aztat, hogy ámbár, amint Szent Ágoston szól, az Úristennek hálákat adhatunk az ő mivelünk közlött jótéteményeiért, de azokat vissza nem adhatjuk, se meg nem fizethetjük, megőrizhetjük pedig azokat leginkább Szent Krizostomus bizonyossága szerént, ha azokról gyakran emlékezünk és szüntelen a mireánk kiáradott irgalmasságát hirdetjük. Arra a végre minden renden lévő embereknek, jelenvalóknak és következendőknek ez levelemben hirdetem és megvallom az Úrnak, aki hatalmas, az ő nagy irgalmasságát, melyeket közbenjárása által az Isten és bűnösök anyjának, tudniillik a kegyes Szűz Máriának vettem a csíksomlyai Sarlós Boldogasszony templomában fényes csudákkal tündöklő szent képe előtt mindannyiszor, valahányszor ő hozzá teljes bizodalommal folytattam. Először is*

730. *Adom tudára mindeneknek, akiknek illik, hogy ennek előtte mintegy 33 esztendővel nemes Boros Ferenc kedves férjemtől való Pál nevezetű nyolc esztendőös fiamat megkörnyékező a nagy nyavalya úgy annyira, hogy ötet hétszer is napjában kirentotta. És efelett, midőn én, mind az jelenvaló kinaít (sic) ő nékie, s mind a jövőndőbéli ügyét, mely nagyon szomorú szokott lenni azokban, kikben ezen nyavalya meggyökeredzik, szemlélem vala, anyai szívemnek keserves fájdalomtát árasztotta. Melynek megcsendesítésére tettem kitelhető mód szerént a megírt nyavalyáját harmadik szülöttemnek teljes tehetségemből igyekeztem vala kigyomlálni. Mely végre, midőn más orvosság használni nem akarna, hathatós orvosságot adék őnékie, mikor ilyen fogadást tettem, tudniillik: hogy hétszer gyalog meglátogatom a csíksomlyai Sarlós Boldogasszony templomában helyeztetett keseredtek vigasztalójának együtt és betegek orvosságának, a Szűz Máriának csudálatos szent képét, csak az Úristen könyörüljön szomorú ügyemen, és kedves fiamat az ő súlyos nyavalyájától szabadítsa meg. Alig tevék én ilyen fogadást, és azonnal meghallgatá az Úr az ő méltatlan szolgálójának könyörgését, és az ő Szűz szent anyja érdeméért elfordította az ő ostorát, és megszabadította az ő szolgáját a nagy nyavalyának minden kínaitól, még minek előtte fogadásaimat beteljesíthettem volna. Második napján tudniillik elfordítván fiamról a feljegyzett nyavalyának minden súlyát elanyyira, hogy annak utána mind eddig az időig úgy mint 45 esztendőös koráig semmi legkisebb jele sem ismertetett őrajta a megírtatott nyavalyának. Másodikszor*

731. *Világosságra bocsátom az áldott Szűz Máriának 1746. esztendőben Szent Jakab hávának tizenhatodik napján velem közlött anyai kegyelmét: tudniillik, hogy tíz hetekkel az említett nap előtt méltóztatott volt engemet az Úristen súlyos forró nyavalyával meglátogatni, amelyben a nagy forróság annyira elbágyasztott vala, hogy már életem megmaradásához semmi reménységek nem volna kedves házam népének, az honnan is tetszésem szerént lelki atyát, úgymint tisztelendő páter Mihác Izidórus öcsém uramat lelki vigasztalásomra már elhítták vala, és ugyanő atyasága által az örökkévalóságra vezető és együtt éltető szentsége-*

5 Boros Fortunát a kegyszobor csodái között egyet közöl szó szerint Loseiner kéziratából. Az eredetiben az is magyarul van, az idézet pontos, a hivatkozott hely az 556. fejezet (és nem oldal, ahogy a jegyzetekben hibásan szerepel). Az itt közölt történeteket vagy azok szereplőit viszont Boros nem említi (Boros 1994: 69–70).

6 A teljes betűhív átirás megnehezítené az olvasást, ezért az eredeti hangalakokat megtartva a helyesírást és középpontozást a mai alakra hoztam. A fejezetek eredeti számai a bekezdések elején állnak, az oldalszámokat csak a szakaszok végén jelölöm. A jobb áttekinthetőség kedvéért a történeteket címeikkel láttam el. A margóra írt évszám: 1777 római számmal írva.

ket fel is vettem volt. S nem volt egyéb hátra, hanem hogy bűnös lelkemet teremtő Istenemnek kiadnám, ha ő néki is úgy tetszett volna. Azonban lelkiatyám (amint ő kigyelme erről jobban emlékezhetik, mivel én a betegségnek súlya alatt mintegy magamon kívül voltam) így szólla énhozzám: „Néném asszony, ma a Boldogságos Szűz Mária szent skapuláré ünnepe napja, folyamodjék kigyelmed a somlyai csudálatos szent képhez, a Boldogságos Szűz Máriához.” Ezekre: fekvő ágyam mellett az ablak talpára letett kláris gyöngyömet (melyet nyakamon szoktam vala hordozni) felé vévén, ő atyaságának oda nyújtám, és ezeket világos szóval mondam és fogadám: „én soha többé gyöngyöt nem viselek, ezt pediglen tegye öcsém uram a szent képre.” Ezeket hogy felfogadám, azonnal nyavalyám megkönnyebbedék, de én is ebbéli fogadásomat mind ez máj napig megtartottam, tiszteletére az áldott Szűz Máriának kitől Isten után veszem nagy hálaadással az akkori betegségemből való felgyógyulásomat. Harmadikszor:

732. Világ eleiben terjesztem a Boldog Szűz Mária említett szent képében tapasztalt foganatos erejét csekély fohászzkodásimnak, hogy tudniillik 1755-ik esztendőben, midőn egynémely napokon külső jószágimból a nagy erdőn visszajövék Csikban és már elérkeztem volna ugyanazon erdőn való Lónyugotó nevezetű helynek fejiben négy lóval, kocsival ottan megállapodtam, lovaimat hogy megnyugtatnám, és én ugyan egy ideig a kocsiban maradék, Katalin leányomat ölömben (sic) tartván, míglén tudniillik a kocsis a zabolát kiveté a lovak szájából. Ki is már szénát hoz vala a lovaknak, midőn én magamhoz szólítám szolgálómat avégből, hogy minek előtte én leszállanék, ártatlan kisdemet levén a kocsiból. Itten a szolgáló veres mentében lévén nagy gyorsan a kocsihoz járula, s egyszersmind megijedvén a lovak a veres köntöstől elszáguldának, és mind csöcsömös gyermekemmel s kocsimmal együtt nagy sebesen a szörnyű köves meredeken minden kormány nélkül leindulának, ahol az halálos veszedelemnek iszonyú félelme és rettegése elfogván szívemet, mindenfelől halálomnak helyére tekétek vala, mely félelmemet sokasítja vala kisded Katalin leányomnak hasonló háborúban borult bizonytalan élete, idvessége. Nem is remélhetek vala már természet szerint ily nagy veszedelemből szabadulást, mind az előttem lesüllyedett mélység miatt, mind zabolátlan lovaimnak dühösségek miatt. Midőn ily nagy szörnyűséggel hanyattatnám a kövek között, szekeresből együtt, s némelykor mint egy repdesve vonszoltatnám, elmémbe tűnék: hogy minden irgalom az egekből folya. És azért az időnek rövidsége alatt eképpen fohászkodám: Jézus Mária somlyai csudálatos kép érdeme által őrizz meg engemet. Alig mondam ki ezen szókat, és azonnal feldőle szekerem, én, kedves gyermekemmel egyetemben épen és minden sérelem nélkül kiborulék, szekeremet pedig tovább vonszolván lovaim, elmaradásom után öszve ronták elsőben, azután az háموkat öszve szagaták. Mely szerint el kell vala nékem is vesznem, ha a Szűz Máriának érdeme által azon halálos veszélyből ki nem vett volna a nagy irgalmú Isten, aki dicsértessék örökké az ő szent Anyjával, Máriával együtt. Negyedikszor:

733. Ugyanaz áldott Szűz Mária, kegyes Anya gondviselésének tulajdonítom: hogy a méltóságos Nagy Ajtai Cserei Farkas Úr (ki az elmúlt 1776-ig esztendőben felséges koronás királyné asszonyunknak természet szerint való anyai kegyességéből grófi méltóságoknak rendiben és lajstromában beiratott) ennek előtte huszonkét esztendővel elválván gróf Lázár Krisztina kisasszony mátkájától, minden vélekedésem, annál is inkább reménységem felett méltóztatott magának ugyan mátkaságnak jegye alatt Klára leányomat elválasztani, és élete párjának venni. Mely dolgot, hogy a Szűz Máriának tulajdonítok, oka az: hogy történetből az akkori esztendőben elmenvén és Klára leányommal a feljebb említett csudálatos szent képnek látogatására együtt és tiszteletére megjelenék, ugyanabban az időben a megírt csudálatos szent kép előtt az említett méltóságos Cserei Farkas úrfi is, úgy mint a Szűz Máriának élete zsengejétől fogva nagy tisztelője, és ottan ájtatosságát végezvén, mint egy különös Isten sugárlásából, avagy rendeléséből házamhoz járula, semmi különös ismeretségünk annak előtte

nem lévén, és legottan magának házastársul kikéré. Mely szokatlan dolgot tulajdonítson más ámbár ritka történetnek, én mindazonáltal a felséges Úristen és a Boldogságos Szűz Mária különös ajándékának állítok lenni. Ötödszer

734. Örök hálaadással vészem és hirdetem, hogy aki által az örök világosság e világra jött, az ennek előtte 12 esztendővel, úgy mint 1765. esztendőben Katalin leányomnak újabb kegyességét mutatta, és mindkét szemeinek világoskodását az ő kedves Fiától az Úr Jézustól megnyerte. Melynek körülállóló dolgai eképpen történtek. Az említett időben meghimlőzván Katalin lányom, vastag hályog zárta vala el mindkét szemeinek világát úgyannyira, hogy semmit sem láthat vala egyik szemével is, mely fogyatkozásán együtt szánakodunk, s módot keresünk vala, hogy meggyógyíthatnák. És midőn más orvosságok nem használnak vala, ugyanarra a végre, hogy hosszas éjtszakáinak fényes hajnala feljöne, én, tapasztalt kegyességétől az Isten Anyjának indíttatván nagy reménységgel elmenék Katalin leányommal egyetemben a csíksomlyai csudálatos Szent képéhez, az Áldott Szűz Máriának. Ügyét leányomnak öneki ajánlám, és felfogadám: hogy örök emlékezetül ezüstből egy pár szemet csináltatok, csak könnyörüljön őrajta. Mely ebbéli fogadásomra nem sok idő eltelve kedves leányom szemeinek fényéről lehullának az hályogok, és minden fogyatkozás nélkül, áldassék az Úrnak és az ő Szűz Anyjának, Máriának szent neve örökké, kezdének mindkét szemei újonnan világoskodni. Mely öt ízre fel osztott dolgok, hogy Istennek mindenható ereje által úgy történtek, amint ez levélnek rendiben megírtam, aztat igaz lelmem ismeretére vallom, és kész vagyok, ha kívánatik, azokon meg is esküdni. Dicsőségére az én nagy irgalmú Istenemnek és a kegyes Szűz Máriának, kinek anyai kegyessége széles e világos színes csudákkal megerősítettett, és itt működöttünk a csíksomlyói Sarlós Boldogasszony templomában helyheztetett faragott képében naponként fénylik. Mely végre is adám e bizonyágtévő levelemet és keresztvonással és pecséttel aztat megerősítettem, Delnén, 8. Mai anno 1777. + Nemes Abafi Ilona aliena asszony, circiter 68.⁷

735. Én, taplocai Botár Anna, lófő nemes személy, az Istennek és az ő Szűz Szent Anyjának, Máriának nagyobb tiszteletére adom ez levelemnek rendiben bizonyásgul a jelenvalóknak és következőknek, hogy midőn ez folyó 1777-ik esztendő böjtmás havának 25-ik, úgymint Gyümölcsoltó Boldogasszony napján volnék a csíksomlyai Sarlós Boldogasszony templomában, szívemnek nagy vigasztalásával értettem, az akkori Szent Ferenc szorosabb első rendén levő prédikátor tiszteendő páter, Mihály Izidorus atyámuram tanításából, hogy ámbár a király titkait elrejtteni jó legyen, de azonban az Isten cselekedetét kinyilatkoztatni és megvallani tisztességes. Erre, és nem más okra való nézve minden kényszerítés, vagy személyem szerént való kérdezkedés nélkül magasztalja vala az én lelmem az Urat, aki hatalmasságot cselekedett a boldog Szűz Máriának, a csíksomlyai színes csudákkal tündöklő szent képe előtt, megtekintvén az ő méltatlan szolgálójának könyörgését, és ugyanaz említett végre, hogy tudniillik kinyilatkoztatnám az Úristennek nagy irgalmasságát, szívemnek rejtekéből örök világosságra adom.

736. Előbbször: hogy 1757-ik esztendőben, midőn az kolozsvári nagy Boldogasszony napján tartatott szent búcsúkra némely társaimmal együtt, úgymint Simon Pannával s másokkal elindultam, és a csíki nagy erdőnek Lónyugatójában helyheztetett kő keresztthez már elérkeztem volna, véletlen szörnyű nyilallás fogá el fejemet, és legottan egyik szememnek világától megfosztatám. Melyet békötözvén társaim, feltett célunknak üdvösséges beteljesítésére útainkat rövidítjük vala az akkori és következő napokon, úgyannyira: hogy már csak egy fél mértföldnyi hely választana meg a szándékozott kolozsvári szent képnek templomától. Sőt már a nagy óhajással kívánatos szent helyet Felek hegyéről szemléljük vala, midőn fejemnek újabb nyilatkozási más szemem világától is megfosztának. Az honnan kényszerítettem

7 A latin nyelvű záradékot Mártonfi Izidor ferences írta alá 1777. június 18-án Csíksomlyón.

vala, hogy társaimtól kölcsönözvén lábaimnak bátorságosabb nyomdokit s irányoznám árnyékos elől járásit, és úgy jutnék bé választott helyéhez a csudálatosító szent képeknek. Melyet én nékem világosan látni nem engedtetik vala. Kevés napokat töltvén mi el az említett királyi városban, végre visszaindulnánk, és elérkezénk Csíktaplocára, ahol hét heteknek elfolyása alatt gyakor vér folyásával szemeimnek keszkenyőimet nem egyszer áztattam. De az híres és tanult orvosoknak is szemeimnek gyógyításában porban hull vala fáradtságuk, az honnan semmi reménység e földön már nem táplált vala. Szemeim világának visszahozatásában, és innen az eekre vetém lelki szemeimet és egyedül aztat óhajtozom vala, hogy bár utóbb-szor a csíksomlyai Szűz Anyánk szent képe eleibe vezetethetném és ugyanarra az okra való nézve kedves testvéremtől Botár Jánostól kinyertem, hogy engemet az említett csíksomlyai Szűz Mária csodálatos képének templomához elvezetne. Minekutána ide érkeztem volna, a templom pítvarában leborulván, tőlem kitelhető buzgósággal ügyemet ajánlottam az Isten Anyjának és hét Miatyánkot s annyi Üdvözetet hogy elmondok minden életem napjaiban, magamat leköteleztem. Alig végeztem el méltatlan kérésemet és erősítettem meg csekély fogadásomat, azonnal az igaz világosság megadta a Szűz Anyámnak, Máriának közbenjárására e szent kép előtt szemeimnek világosságát. Úgyhogy elsőben mint egy szokatlan homályban kezdenék álló helyemben látni. Azonban mintegy egy óra eltelve csekély fohászzkodásimban hozzám járula az említett Botár János öcsém uram, hogyha nékem is úgy tetszett volna, vissza vezessen Taplocára. Kihez én így szólék: áldassék az Úr és az ő Szent Anyja, már a kigyelmed utasításával nem szűkölködöm, mivel szemeimnek világosságát az Úr ingyen való kegyelméből visszaadta. Mely szókhöz ezeket tevő testvérem: Én is kegyelmedért imádkoztam. És legottan felkelvén, nagy lelki öröme mindketten felgerjedénk, és a templomba bemenvén hálaakat adunk vala az vött jótéteményért. Végre hazatértem, és sokaknak nagy álmélkodásával minden vezeték nélkül hazamentem, és áldassék az Úrnak és Boldog Szűz Máriának szent neve örökké, mindez máj napig szemeim világoskodnak.

737. Második kegyelem, melyet a Szűz Anyának érdeme által méltatlan szolgálójára a Felséges Úristen, mint bővséges kegyelemnek kútfeje én reám kiöntött és engemet annak hirdetésére kötelezett, az: hogy ennek előtte nyolc esztendőkkkel, úgymint 1769-dik esztendőben, midőn egynémely napon a reggeli harmatra kimentem volna házomból Csíksomlyón, nagy hirtelenséggel csontokat hasogató fájdalmas nyilallás fogta vala el jobb lábamat, úgyanynyira, hogy csak alig térheték vissza házomba; hogy pediglen ezen fájdalomnak tovább való veszedelmes kimenetelét hosszason ne halasztanám, csakhamar istáppal tekéntetes Cserei Zsuzsánna kisasszonyhoz le kényszergettem, hogy őkigyelme fájdalmít lábaimnak orvosságokkal enyhítené, ez okra való nézve szorgalmatos igyekezettel és szokott könyörületességgel lábomat három versben megkené, mely fáradtsága nemhogy kínait lágyította lábomnak, de még inkább fájdalmimot árasztotta elannyira, hogy mindenkor elájulván már reménységünk sem lenne fájdalmas lábomnak meggyógyulásához, és ami több volt, már istáppal, sem segíthettem vala magamat, az honnan kényszerítettém vala szekeren házamhoz s onnan ágyamban mások kezek által bevitetetni, holott is a keserves fájdalmak között hét hetekig csak ki sem mehettem házamból. Végre megemlékezvén a Csík Somlyai Szűz Anyának szent képe előtt vett kegyelemről s együtt az Isten Anyjának foganatos közbenjárásáról és irgalmáról, keserves ügyemet a betegek oltalmának, mint irgalmas Isten Anyjának ajánlám, és tiszteletire hét napi ájtatosságot, tudniillik: minden nap egy-egy szent olvasót, hogy elmondok, felfogadám; s legottan lábomnak vigasztalását tapasztalám, úgyhogy azon hét napok eltelve, tetszésem szerint minden istáp nélkül hálaadást tehetnék az említett szent kép előtt mennyei orvosimnak, a nagy Istennek és a Boldog Szűz Máriának, kinek esedezési minden szentek esedezési felett és irgalmassága az Isten irgalmassága után. Erre való nézve, hogy én általam is, mint nyomorú féreg által az ő tisztelete Isten szent akaratójából öregbedgyék, lelkem ismer-

rete szeretete alatt vallom, és ha kívántatik, kész vagyok esküvessel is megerősíteni ez két ízből álló levélnek rendiben feljegyzett szokatlan és természetet felül haladó dolgot, hogy úgy, amint meg vagyon írva és nem különben történt, melyekre nézve is írtam ezen bizonyosság tévő levelet és aztat pecséttel s keresztvonással megerősítettem Csík Somlyón Anno 1777. die 8 Maji + Botár Anna nemes személy.⁸ (Losteiner 1777: 913–925)

740. Én, alább is megírandó Göncz Ruzskai gróf Kornis Anna, a múlt esztendőben sok és számos vérhányásokat szenvedvén, úgy ezen súlyos és doktorok ítélete szerint csaknem gyógyíthatatlan nyavalyám mellett, oly törvényes perlekedésem lévén, melynek megnyerését majd egész világ lehetetlennek tartotta, adom ezen tulajdon magam kezemmel írandó nevem alá írásával erősített levelet arról, hogy én ezen ínségekben érezvén megamat, votumot tettem a csíki tisztelendő pater franciskanusoknál lévő szent képéhez a Boldogságos Szűz Máriának, mely votum után nem csak nyavalyámból ki gyógyultam, hanem majd kétségben esett peremet is szerencsésen megnyertem, mely dolgot nem is tulajdonítok igaz lelkem ismeretével senkinek e földön másnak, hanem a Boldogságos Szűz Mária esedezésének, mellyel a feljebb megírt képe által ezen világos csudátételt véghez vitte. Melyről igaz lelkem ismerete szerint bizonyosságot is teszek nevem alá írásával és pecsétemmel Gyalakután 17. Junii Anno 1777. Grof Kornis Anna

741. Én, alább megírandó nemes személy, az Istennek és a Szűz Máriának, úgymint betegem igaz gyámolának nagyobb tiszteletére adom ez írásnak rendiben tudtára mindeneknek, kiknek illik, hogy ennek előtte mintegy huszonhat esztendővel véletlen történetből fejszével a bal kezemen lévő mutató és nagy ujjamat az második íz forgójában ketté vágtam vala úgyannyira, hogy csak kevés bőrcsken csüggőnének mindkét ujjaimnak ízei, mely irtózatosságon megrettenvén azonnal fogadást tettem, hogy a csík somlyai Sarlós Boldog Asszony templomában fényes csudákkal tündöklő szent képe előtt az áldott Szűz Máriának pompás szentmisét szolgáltatok, csak az Úr Isten az ő szent anyja érdeméért könyörüljön ügyemen; mely végre el is jöttem és csak harmad fogadásomat bételjesítettem, nagy lelki és testi vigasztalással, mivel csak kevés idő múlva ujjaimnak csaknem elvált ízei más eleven részeihez forrottak oly rendszeren, hogy csak helyét is forrásának alig ismérhetném, és ami csudálatosabb, az inaknak hajlandósági mint más ujjaimban fel tanálatnak minden fájdalom avagy erőszak nélkül. Másodsor

742. Jelentem mindeneknek, hogy még kiseded koromban valamely köveknek omlásából eltörttetvén bal lábom, újabb fájdalomra annak utána mintegy tizenhat esztendővel juték Csíkrákoson, holott is az háznak ereszből kiesvén mindkét lábaimnak szár csontjai össze romlottak és hasadoztak volt, elannyira, hogy egy holnapig csak az ágyból sem szállhatok vala le. Ez így lévén, fogadást tevék, hogy ha a Szűz Anyánk érdeme által egészségét lábaimnak megnyerhetem, ezüstből két lábat csináltatok, mely fogadásomra való nézve kevés idő múlva kívánt vigasztalásomat mindkét lábaimnak gyógyulásában megnyertem, áldassék az Úrnak és a B. Szűz Máriának szent neve örökké. Mely két ízből álló dolgok, hogy az Istennek mindenható ereje által úgy, amint meg vadnak írva történtek, aztat igaz lelkem ismeretével bizonyítom, és kész vagyok azokra meg is esküdni, s ugyanazon végre adám ez bizonyosság tévő levelemet Csík Somlyón, és meg erősítém magam kezemnek alá írásával és pecsétemnek erejével. Anno 1777mo 2da Augusti Cserei Zsuzsanna⁹ (Losteiner 1777: 929–931).

8 A szöveg latin hitelesítő záradékkal (Coram nobis...) folytatódik. A következő két fejezet, 738–739. c. (925–927. oldal) latinul olvasható.

9 A folytatásban latin záradék, majd a következő fejezetek is latinul.

Ez alkalommal a szövegek elemzéséről és más történetekkel való összevetésükről le kell mondanunk. Önként adódik a kérdés, vajon kik vagy kik fogalmazták meg ezeket a történeteket? Anélkül, hogy erre biztos választ adhatnánk, talán nem alaptalan feltételezni, hogy talán maguk a vallomástévők, a 68 éves csíkdelnei Abafi Ilona (729–734.), Botár Anna (735–737.) Kornis Anna (740.) és Cserei Zsuzsanna (741–742.), vagyis négy nemesasszony, mégpedig ahogy arra mindegyikük utal, írásban („levelem”). Nem lehetetlen, hogy éppen ezért kerültek be eredeti formájukban Losteiner művébe, noha neki bizonyára nem okozott volna nehézséget a latin fordítás. A kerek történetek a mirákulumoknak abba a típusába tartoznak, amelyeket Tüskés Gábor a mirákulum-történetek közé sorol; ezeknél részletezőbbek, bővebbek a mirákulumnovellák és a mirákulumelbeszélések, egyszerűbbek viszont a tudósítások (Tüskés 1986: 51–52).

1784-ben, hét évvel az után, hogy Losteiner befejezte művét, került sor arra a püspöki vizsgálatra, melynek tanúkihallgatási jegyzőkönyvét ill. annak magyar nyelvű fogalmazványát kétszáz évvel később Bárth János találta meg és közölte (Bárth 2000). Az ott szereplő tanúk közül három az itt megszólalókkal: Abafi Ilona a (14.) Botár Anna a (4–5.) Cserei Zsuzsanna az (1.) számmal jelzett vallomást tette. A szereplők és a történetek azonosak, a szövegezés azonban más, ott már nyilván nem támaszkodtak írásra. Kornis Anna története (740.c.) viszont csak az egyik feltett kérdésben fordult elő, melyet a vallomások nem igazoltak. Csaknem biztosra vehetjük, hogy ezeket a történeteket a püspöki vizsgálat lefolytatói már előzetesen is ismerhették, kérdéseiket ezek ismeretében fogalmazták meg akár konkrét „rákérdezés” gyanánt, akár általánosságban. A püspöki vizsgálat eredményeképpen 1798-ban megszületett latin nyelvű ítélet, mely a kegyszobrot „csodákkal tündöklőnek” jelentette ki, az elismert csodákat már csak röviden, utalásszerűen és nevek említése nélkül sorolta fel.¹⁰ Csaknem biztosra vehetjük, hogy ettől kezdve ezeket a csodás történeteket innen merítették, s ez bizonyára hozzájárulhatott ahhoz, hogy a részletező történetek egyre kurtábbak lettek és lassan mintegy kikoptak a ferences hagyományból. (Ilyen rövid, említésszerű formában olvashatjuk őket Losteiner későbbi, magyar nyelvű írásában is.)

Losteiner Leonárd élete idejére eső korszakváltást ma az utókor lát szerzetesrendje és az általuk pasztorált széles falusi-városi rétegek körében. Szimbolikusan láthatjuk, hogy ő áll ott a régi templom lebontásánál és az új alapozásánál. Amit ő látott, azt utódaí már nem láthatták, és ez nem csak a falakra igaz, hanem a történetekre is. Ő az utolsó ferences, aki nagy latin könyveket írt, és ő az első, aki megkísérelte tudását magyarul is írásba foglalni. Az ő életidejére esik az erdélyi ferencesek létszámának csúcsa és a folyamatos csökkenés kezdete is. A jozefinizmust követő évtizedekben lassan eltűntek azok, akik számára hétköznapi valóság volt a csoda, mert hittek benne, hittek a bekövetkezésében, és hittek abban, hogy ha tovább mondják, mások is hisznek majd bennük. Losteiner fiatal korában még csodákat jegyzett fel élő tanúk hittel megerősített vallomásaiból, öreg pedig a nagyobb tömegek befogadására alkalmas templomot épített Csíksomlyón; utódaí már csak ismételtették majd lassan el is felejtették a régi csodákat és azok egyre inkább már nem a hit ébresztői – csak történetek maradtak.

¹⁰ „Hanc itaque statuam et miraculis insignem, et Corona dignam declaramus.” (Erős 1852: 26.)

SZAKIRODALOM

BÁRTH János

2000 *A vígasztaló Napbaöltözött Asszony*. Agapé, Szeged.

BENKŐ Károly

1853 *Csik Gyergyó és Kászon Leírások...* Ev. Ref. Tanoda, Kolozsvár.

BENEDEK Fidél

2000 A csíksomlyói ferences kolostor története. In: *Csíksomlyó*. Szent István Királyról elnevezett Erdélyi Ferences Rendtartomány, Kolozsvár, 133–345.

BOROS Fortunát

1927 *Az erdélyi ferencrendiek*. Szent Bonaventura, Cluj–Kolozsvár.Elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/08000/08044/08044.pdf>1994 *Csíksomlyó, a kegyhely*. Pallas Akadémia, Csíkszereda.

ENDES Miklós

1938 *Csik-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Reprint. Akadémiai Kiadó, Budapest.1942 ~ *kivonatai Losteiner Propago-jából*. Kézirat: OSZK Fol.Hung. 2101. 55–127.1943 ~ *kivonatai Losteiner Chronologicájából*. Kézirat: OSZK Fol.Hung. 2101. 1–54.

ERŐS Ferenc Modeszt

1852 *A Szűz Mária képe és pünkösdi gyülekezet Csik-Somlyón*. Römer és Kamner, Brassó. Elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/07700/07788/07788.pdf>

GYÖRGY József

1930 *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben*. Szent Bonaventura Nyomda, Cluj-Kolozsvár.

KÖPECZI Béla (főszerk.)

1986 *Erdély története I–III*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

LÉSTYÁN Ferenc

1996 *Megszentelt kövek*. Gloria Kiadó, Kolozsvár.Elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/04600/04684/html/>

LOSTEINER Leonárd

1777 *Cronologia Topographico-Chronographica seu sub specie annuae felicitatis et calamitatis Provinciae Transylvanicae et Siciliae Descriptio pervetusti monasterii Csík-Somlyóviensis ad Beatam Virginam Visitantem etc...* Kolozsvár, 1777. Kézirat a Csíksomlyói Ferences Rendházban: A V 7/5254.1790 (után) *Theatrum Orbis Christiani Hungarico-Transylvanicum in tres aetatibus videlicet legis naturae, legis scriptae, et leges evangelicae divisum, statum sacrum et profanum, ac praecipuos eventus universi in paralellis lineis ab urbe condito usque ad annum MCCCXC exhibiens...* Kézirat. OSZK Fol. Lat. 402.

P. MÁRK József OFM

2014 *Csíksomlyói mozaik*. Szent István Királyról Elnevezett Erdélyi Ferences Rendtartomány, Csíkszereda. Elérhetőség: <http://somlyo.blogspot.hu/>

MOHAY Tamás

2000 Egy ünnep alapjai. A csíksomlyói pünkösdi búcsú új megvilágításban. *Tabula* 3. (2) 230–256. Újraközölve: *Keresztény Magvető* 111. (2005) (2) 107–134.2009 *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány*. L'Harmattan, Budapest.

MUCKENHAUPT Erzsébet

2009 *A Csíki Székely Múzeum „Régi Magyar Könyvtár”-a I. (1498–1710). Katalógus*. Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda. Elérhetőség: http://www.csszm.ro/docs/RMK_katalogus.pdf

NAGY Imre

1957 Történelmi Adatok a Vitéz Székely Nemzet Életéből Losteiner Leonárd Krónikás Gyűjteménye után. Közli Nagy Imre gimn. tanár 1861. In: *Csíki Múzeum Közleményei*. 5–52.

PÁL-ANTAL Sándor

2014 Az utolsó levél. *Székelyföld*. (1)

Elérhetőség: <http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MjE00Q=>

SÁVAI János

1997 *Missziók, mesterek, licenciátusok*. Agapé, Szeged.

SZINNYEI József

1900 *Magyar írók élete és munkái*. 7. kötet. Hornyánszky, Budapest.

SZŐCS Miriam

2010 *17. századi erdélyi oltárok. Kora barokk oltárok a Székelyföldön*. Kézirat, doktori disszertáció az ELTE BTK Művészettörténeti Doktori Iskolájában. Elérhetőség: <http://doktori.btk.elte.hu/art/szocsmiriam/diss.pdf>

TIMA Dénes

1907 *A csíksomlyói segítő Mária. P. Losteiner krónikája és más latin források nyomán*. Szent Bonaventura, Kolozsvár.

TÜSKÉS Gábor

1993 *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon*. Akadémiai, Budapest.

VEÖREŐS András

2005 XVIII. századi ferences kolostorok Erdélyben. *Építés-Építészettudomány XXXIII.* (3–4) 325–329.

2006 *XVIII. századi ferences kolostorok Erdélyben*. Kézirat, PhD dolgozat a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszékén. Elérhetőség: http://www.omikk.bme.hu/collections/phd/Epiteszmernoki_Kar/2007/Veoreos_Andras/ertekezes.pdf

POVESTIRI MIRACULOASE LA ȘUMULEU CIUC. NARAȚIUNI ÎN LIMBA MAGHIARĂ ÎN MANUSCRISUL *CRONOLOGIA* LUI LEONARD LOSTEINER

În una dintre primele mari opere ale lui Leonard Losteiner, intitulată *Cronologia*, finalizată în 1777, se poate citi istoria bisericii, a mănăstirii de la Șumuleu Ciuc și a împrejurimilor de la fondarea acesteia până în 1777, dar tot aici regăsim planul mănăstirii și a bisericii, respectiv descrierea detaliată a bisericii medievale demolate ulterior. Volumul cuprinde însă și numeroase narațiuni, care mai târziu au fost incorporate în cunoștințele generale publice referitoare la Șumuleu Ciuc. Astfel de exemple ar fi povestea bătăliei din Harghita, care exprimă originea pelerinajului de Rusalii, dar și povestirile miraculoase atribuite intervenției statuii Sfintei Maria. Este mai puțin cunoscut faptul că în acest volum de 986 de pagini, scris în limba latină, există un text de câteva pagini în limba maghiară, o comoară ascunsă într-o operă ascunsă: primele povestiri miraculoase în limba maghiară despre Șumuleu Ciuc.

MAGIC TALES AT ŞUMULEU CIUC. HUNGARIAN STORIES IN LEONARD
LOSTEINER'S *CRONOLOGIA* MANUSCRIPT

In one of the first works of Leonard Losteiner, entitled *Cronologia*, finished in 1777, one can read about the history of the church, the abbey of Şumuleu Ciuc and its surroundings, from their foundation up to 1777, but we can also find here the plan of the church and the abbey, along with a detailed description of the medieval church, which later on was demolished. Furthermore, we find here several stories that later were included in the general public knowledge on Şumuleu Ciuc. Such story would be that of the battle of Harghita, explaining the origin of the Whit pilgrimage, and those magic ones attributed to the intervention of the statue of the Holy Virgin. It is a less known fact in this Latin volume with 986 pages, there is a Hungarian text, only a few pages long, a hidden treasure of a hiding work: the first magic tales in Hungarian about Şumuleu Ciuc.

